

บทที่ 3 เอกลักษณ์ของไทย

เอกลักษณ์ของไทย หมายถึงลักษณะที่เด่นชัดอันทำให้ทราบว่าเป็น “ไทย” หรือ “เป็นของไทย” เอกลักษณ์ที่กล่าวถึงในบทนี้ มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. เอกลักษณ์ของคนไทย
2. เอกลักษณ์ของชาติไทย

เอกลักษณ์ของคนไทย สภาพทางร่างกายต่าง ๆ เช่น โครงสร้างของร่างกาย ผิว ใบหน้า เส้นผม จะเห็นได้ว่า คนไทยก็ไม่แตกต่างจากคนชนชาติอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือคนในชาติตะวันออกอื่นๆ ดังนั้น ลักษณะทางร่างกายจึงไม่ใช่เอกลักษณ์ของคนไทย เพราะไม่ช่วยให้ทราบว่า เป็นคนไทยหรือไม่ แต่ลักษณะเด่นชัดที่ช่วยให้ทราบว่า เป็นคนไทยนั้นพอจำแนกออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Characteristics)
2. ลักษณะทางวัฒนธรรม (Cultural Characteristics)

ลักษณะทางจิตวิทยา เช่น

1. บุคลิกภาพ (Personality) ได้แก่พฤติกรรมที่แสดงออกต่อสังคม เช่น กิริยาท่าทางการแต่งกาย การพูด เป็นต้น ประเทศไทยเป็นเอกราชตลอดมาไม่ได้อยู่ภายใต้การบีบคั้นของชาติใดมากนัก บุคลิกภาพของคนไทยโดยทั่วไป จึงมีกิริยาท่าทางสง่างาม เชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมตกเป็นเบี้ยล่างของใคร แต่เนื่องจากคนไทยไม่ได้ผ่านการต่อสู้ทางการเมืองมากนัก จึงไม่ค่อยชอบพูด แสดงความคิดเห็น หรือตั้งคำถามในที่ประชุม โดยเฉพาะการประชุมระหว่างชาติ นอกจากนี้ คนไทยมีการแบ่งชั้นระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ย่อย ผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา บุคลิกของคนทั้งสองกลุ่มนี้จึงต่างกัน คือผู้ใหญ่วางตัวและใช้อำนาจ ส่วนผู้น้อยนอบน้อมต่อมัตว์

2. ทักษะคติ (Attitude) คือความคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ คนไทยมักมีทัศนคติกลางๆ คือถ้าชอบสิ่งใด หรือบุคคลใด ก็ไม่แสดงออกถึงขั้นดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือต่อต้านอย่างรุนแรง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวกันว่า คนไทยมีนิสัยลี้มง่าย เจ็บแล้วไม่จำ และให้อภัยตามกาลเวลาที่ผ่านไป

3. ความสนใจ (Interest) โดยทั่วไปคนไทยสนใจเรื่องความสนุกสนานเพลิดเพลิน เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ หรือสิ่งที่ผิดปกติธรรมดา และเรื่องการพนันขั้นต่อ แต่ความสนใจนี้ย่อม

จะแตกต่างกันไปตามเพศ วัย ของบุคคล

4. การปรับตัว (Adaptation) คนไทยปรับตัวได้ง่าย ต่อสถานการณ์ใหม่ หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ และต่อสถานการณ์เดิมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เพราะคนไทยมีลักษณะกลาง ๆ มีนิสัยผสมกลมกลืนและยอมรับศาสนาและวัฒนธรรมที่ไม่มีข้อห้ามอย่างเข้มงวดกวดขัน

ลักษณะทางวัฒนธรรม ลักษณะทางวัฒนธรรม มี 2 แบบ คือ

- วัฒนธรรมทางความคิด และ
- วัฒนธรรมทางวัตถุ

ในที่นี้ จะกล่าวเฉพาะวัฒนธรรมทางความคิด ส่วนวัฒนธรรมทางวัตถุ จะกล่าวถึงในหัวข้อที่ว่าด้วยเอกลักษณ์ของชาติไทย

ลักษณะวัฒนธรรมทางความคิดของไทย มีดังนี้

1. ภาษา
2. ค่านิยม
3. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในตระกูล
4. ความรัก

ภาษา ไทยเรานั้น มีภาษาของตนเองมาแต่เดิม ดังนั้น คนไทยจึงพูดภาษาไทย แม้สำเนียงจะแตกต่างกันตามท้องถิ่น แต่ก็ยังเป็นภาษาไทยด้วยกัน แม้แต่การพูดภาษาต่างประเทศ คนไทยก็ยังออกเสียงแบบคนไทยเป็นส่วนใหญ่

ค่านิยม คนไทยนิยมประเพณีคำขวัญและการกระทำตามวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะการกระทำซึ่งเป็นการแสดงออกของวัฒนธรรมทางความคิด เช่น ถือว่า การเคารพนับถือ เลี้ยงดูมารดา บิดา เป็นการกระทำที่ดี การกระทำตรงกันข้ามเป็นความชั่ว นอกจากนั้น คนไทยยังถือว่า เจตนาในการกระทำสำคัญกว่าผลของการกระทำ จึงมีคำกล่าวติดปากคนไทยอยู่เสมอว่า “สำคัญที่ใจ”

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในตระกูล คนไทยให้ความเคารพนับถือ บิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ทุกระดับ แต่ไม่ใช่ความเคารพชนิดลืมหืมตาอ้าปากไม่ขึ้น เป็นแต่ความเคารพต่อกันในฐานะบุพการีผู้มีพระคุณ ส่วนในการทำงานหรือในการตัดสินใจ อาจมีการปรึกษาหารือ และแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นไปในลักษณะเพื่อนที่มีอายุต่างกัน น้องให้ความนับถือพี่ พี่รักน้อง แต่สามารถตักเตือนปรึกษาหารือกันและกันได้ ในขณะที่เดียวกันการทะเลาะกันระหว่างพี่น้องก็มีได้เช่นเดียวกัน

ความรัก คนไทยหนุ่มสาวรุ่นเก่า มีความรักอย่างปิดบังซ่อนเร้น ไม่ต้องการให้ใครทราบ แสดงออกอย่างอ้อมค้อมละเมียดละไม การแต่งงานในสมัยโบราณจึงเป็นแบบคลุมถุง

ชน มิฉะนั้น ก็จะหนีตามกัน เมื่อแต่งงานแล้วก็ยังปีด้าง ไม่มีการใช้สัญลักษณ์ใด ๆ ที่จะแสดงให้ทราบว่า เป็นโสดหรือแต่งงานแล้ว ด้วยเหตุนี้ การประพุดตผัดผัดเมียจึงมีมากในสังคมไทย ในปัจจุบันอารยธรรมตะวันตกแพร่เข้ามามาก ความรักระหว่างหนุ่มสาวไทยส่วนหนึ่งจึงเป็นไปตามแบบตะวันตก

เอกลักษณ์ของชาติไทย

เอกลักษณ์ของชาติไทย หมายถึง ลักษณะที่เด่น ๆ ของสังคมไทย สัญลักษณ์ประจำชาติไทย และวัฒนธรรมทางวัตถุของไทย

1. ลักษณะเด่นของสังคมไทย สังคมไทยมีลักษณะเด่นพอเห็นชัดได้ดังนี้

1.1 สังคมไทยมีความเป็นกันเอง ประชาชนรู้จักคุ้นเคยกันตลอดหมู่บ้าน และตำบล มีการนับถือกันเหมือนญาติ เช่นเรียกกันว่า พี่-น้อง-ลุง-ป้า-น้า-อา เป็นต้น ส่วนการที่ประชาชนในเมืองใหญ่ ๆ ไม่ค่อยรู้จักคุ้นเคยกัน เป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมเมืองใหญ่

1.2 สังคมไทยมีความร่วมมือกัน เช่นช่วยกันทำงาน และร่วมมือกันจัดงานในเทศกาลต่าง ๆ

1.3 สังคมไทยยินดีต้อนรับคนต่างถิ่น และคนต่างชาติที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในท้องถิ่นก็จะได้รับการต้อนรับจากเจ้าของถิ่นเป็นอย่างดี และมีความสนิทสนมกลมกลืนกัน

1.4 สังคมไทยให้ความเมตตาสงสารแก่คนที่ด้อยกว่า แต่รักษาคันที่เด่นกว่า เช่นในการแข่งขันกีฬาก็ให้ความเห็นใจผู้แพ้ ในการทำมาหากินก็เมตตาสงสารคนจน แต่ถ้าใครแสดงตัวเป็นคนเก่ง เป็นคนเด่นคนดัง หรือมีฐานะที่ร่ำรวยกว่าก็จะถูกริชยาโดยคนที่ด้อยกว่า หรือมีความขัดแย้งกับคนที่มีฐานะเท่าเทียมกัน

1.5 สังคมไทยมีผู้ให้ความคุ้มครองท้องถิ่นโดยธรรมชาติ ผู้ให้ความคุ้มครองเหล่านี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “นักเลงประจำถิ่น” คำว่า “นักเลง” อาจแบ่งเป็น 2 พวก คือ

- พวกเขาให้ความคุ้มครองท้องถิ่นไม่ให้คนต่างถิ่นเข้ามารังควานหรือดูหมิ่นเหยียดหยาม และ

- พวกเขากระระรานชาวบ้าน ซึ่งเรียกกันว่า “อันธพาล”

ลักษณะเด่น ๆ ของสังคมไทยยังมีอีกมากมาย แต่ไม่ได้ยกมากล่าวโดยละเอียด ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้สังเกตและค้นคว้าเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ลักษณะประจำชาติไทย ชาติไทยมีสัญลักษณ์ต่างๆ เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นของตนเอง คือ

2.1 สัญลักษณ์เกี่ยวกับชาติ คือ ธงชาติ แต่เดิมเป็นธงช้าง ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็น ธงไตรรงค์ เพลงชาติ เครื่องหมายประจำกระทรวง และ กองทัพต่าง ๆ นอกจากนี้ไทยยังใช้ทองคำเป็นสัญลักษณ์ เช่น พระบรมมหาราชวัง ปุชณีย์วัตถุและสิ่งสำคัญต่าง ๆ ส่วนปิดทองอันเป็นการแสดงว่าไทยตั้งประเทศอยู่ในสุวรรณภูมิ

2.2 สัญลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา เช่น ตราธรรมจักร พระพุทธรูปแบบไทย โบสถ์ วิหารแบบพระไทย โคนคิ้วห่มจีวรแบบไทย

2.3 สัญลักษณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ คือ ครุฑ (พาหนะของพระนารายณ์อันเป็นชื่อราชวงศ์จักรี) มงกุฎ เพลงสรรเสริญพระบารมี

3. ศิลปะ และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของไทย ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้ คือ

3.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน และยารักษาโรค (แผนโบราณ) ส่วนมีลักษณะของไทยโดยเฉพาะ

3.3 ดนตรี การฟ้อนรำ และ ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เช่นเครื่องดนตรีไทย เพลงไทยเดิม รำไทย หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ เป็นต้น

3.4 สถาปัตยกรรม เช่นบ้านทรงไทย โบสถ์ วิหาร เจดีย์แบบไทย ฯลฯ

การกล่าวถึงเอกลักษณ์ของไทยก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า

1. ชาติไทยมีสิ่งแสดงออกต่าง ๆ เช่นพฤติกรรมของคนไทย ลักษณะนิยมของคนไทย ศิลปะและวัฒนธรรมทางวัตถุมีอย่างไร สิ่งเหล่านี้ล้วนออกมาจากความคิด หรือความเชื่อที่เป็นหลักอันได้แก่ปรัชญาของไทยนั่นเอง เพราะสิ่งที่แสดงออกย่อมสะท้อนให้ทราบถึงความคิด

2. เอกลักษณ์ของชาติย่อมเปลี่ยนแปลงได้ เพราะไม่มีเอกลักษณ์อันใด จะเป็นสิ่งสมบูรณ์ขึ้นอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง แต่ความเปลี่ยนแปลงบางเอกลักษณ์ เป็นความเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์ คือเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วน และความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ

3. การจะเปลี่ยนแปลงความคิดของคนไทย ทั้งในด้านสังคม-เศรษฐกิจ และการเมืองต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชาติไทย ก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชาติไทย หรือใช้เอกลักษณ์ของชาติไทยเป็นพื้นฐานแล้วควบคุมความเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

4. การนำความคิดของชาติอื่น ๆ ในด้านสังคม-เศรษฐกิจ และการเมือง มาใช้กับประเทศไทยทั้งดุ้น โดยไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมจะประสบความล้มเหลว แม้จะประสบผลในบางส่วนก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า และ ประสบภาวะขัดแย้งจนทำให้สังคมล้มลุกคลุกคลาน เป็นเวลานาน จนกว่าจะประยุกต์เอกลักษณ์ของชาติไทยให้เข้ากับความคิดใหม่ได้

จากเอกลักษณ์ของคนไทย และ ของชาติไทยดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุป เป็นปรัชญาไทยอย่างคร่าว ๆ ได้ดังนี้:-

1. **ในด้านอภิปรัชญา** คนไทยมีความเชื่อแบบทวินิยม (Dualism) คือมีความเชื่อว่า ทั้งจิตและสสารต่างก็มีความสำคัญด้วยกัน แต่แนวโน้มของทวินิยมค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อย ๆ ในสมัยโบราณ คนไทยให้ความสำคัญแก่จิตมากกว่าวัตถุ ต่อมา ค่อย ๆ ให้ความสำคัญแก่วัตถุเพิ่มขึ้น จนกระทั่งปัจจุบัน คนไทยส่วนหนึ่งให้ความสำคัญแก่วัตถุมากกว่าจิต และอีกส่วนหนึ่งให้ความสำคัญแก่จิต มากกว่าวัตถุ ดังนั้น ภาวะขัดแย้งจึงเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม คนไทยก็ยังคงมีความคิดแบบทวินิยม เพียงแต่จะต้องจัดสัดส่วนความสำคัญของจิต และ วัตถุให้เหมาะสมเท่านั้น

2. **ในด้านจริยศาสตร์** คนไทยนิยมทางสายกลาง คือการแสวงหาความสุขส่วนตน ตามสมควร และเสียดสละความสุขเพื่อผู้อื่นบ้าง สำหรับจุดหมายชีวิต บางคนก็มุ่งจุดหมายสูงสุดคือนิพพาน บางคนก็มุ่งความสุขในสวรรค์หรือในชาติหน้า ทั้งสองพวกนี้มีความเชื่อหนัก ในทางจิตนิยม บางคนพยายามแสวงหาความสุขอย่างเต็มที่ในปัจจุบัน ซึ่งพวกนี้มีความเชื่อหนักไปในทางสสารนิยม ความเชื่อเช่นนี้เป็นลักษณะทั่วไปของทุกสังคม เพียงแต่จำนวน ผู้เชื่อฝ่ายไหนจะมากกว่ากันเท่านั้น ปัจจุบันนี้ คนไทยมีความเชื่อทางสสารนิยมเพิ่มขึ้น และทวีมากขึ้นตามกาลเวลา แต่เมื่อถึงจุดอิ่มตัว ความเชื่ออาจหันกลับไปสู่จิตนิยมอีก

3. **ในด้านสุนทรียศาสตร์** แต่เดิมคนไทยนิยมศิลปะแบบไทย เมื่ออารยธรรม ตะวันตกแพร่เข้ามามากขึ้น คนไทยยอมรับและปรับให้เข้ากับสังคมไทย ดังนั้น ศิลปะใน ปัจจุบันจึงเป็นแบบผสมกลมกลืน และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ

4. **ในด้านสังคม สังคมเมืองใหญ่** มีแนวโน้มไปในทางสังคมตะวันตก คือต่างคน ต่างอยู่ เพราะการสังสรรค์เฉพาะหน้า คนต่อคนมีความจำเป็นน้อยลง เพียงแต่อาศัยบริการ สาธารณะที่รัฐและสังคมจัดให้มีความสะดวกสบายแล้ว ส่วนสังคมชนบท ยังมีลักษณะเป็น สังคมไทยแบบเดิม แต่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน สิ่งที่เราต้องคิด และลงมือทำก็คือ เราจะควบคุมความเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้อย่างไร จึงจะเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา และสอดคล้องกันกับความเป็นมาของเอกลักษณ์ของไทย

5. **ในด้านการเมือง** คนไทยเคยอยู่ใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ ทั้งใน ระบบพ่อเมืองและระบบเทศาภิบาลมาเป็นเวลาช้านาน คนไทยจึงขาดผู้นำไม่ได้ มักปล่อย ความรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้แก่ผู้นำ ประชาชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับ แต่ใน เมื่อผู้นำ ๆ ไปผิดหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน ประชาชนจะมีปฏิกิริยาเป็น กลุ่ม ๆ ไม่ได้ผนึกกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ในสมัยปัจจุบัน ประชาชนจะมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังต้องการผู้นำ และผู้นำมักเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่ใช่ได้รับการเลือกตั้งขึ้น ในทำนอง “กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี”

6. ในทางเศรษฐกิจ คนไทยดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบปัจเจกชน (individualism) มาแต่เดิม ไม่ชอบดำเนินการแบบชุมชนนิยม (Collectivism) จึงต้องมีการเผยแพร่ และปลูกฝังความคิดแบบชุมชนนิยมในสมัยปัจจุบัน แม้กระนั้นก็ยังเปลี่ยนความคิดเดิมแบบปัจเจกชนนิยมได้ไม่มากนัก เพราะฉะนั้น สังคมไทยจึงก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ หรือแบบสังคมนิยมได้ช้า

“สุ. จิ. ปุ. ลิ วินิมุตโต กถโส ปณฺทิตो ภเว.

เว้นจากฟัง-คิด-ถาม และจดจารึกเสียแล้ว จะเป็น “บัณฑิต” ได้อย่างไร”

พุทธพจน์